

PSZICHOANALÍZIS A 30-AS ÉVEKBELI KORUNKBAN

Kapás István: *Pszichoanalízis, ideológia, társadalom. A magyar Freud-recepció történetéhez*

■ Több szempontból izgalmas történeti kirándulás és önreflexióra készítő kulturális esemény ez a könyv. Témája a marxí és freudista társadalomfelfogás viszonya – az 1930-as évek magyar nyelvű szakirodalmában.

Az egyik önreflexióra készítő mozzanat az, hogy Kapás igen jól tematikusan rendezett és teljes bibliográfiát adó alapvető anyaga maga igen fontos a magyar kulturális és eszmetörténet számára. Ez a tüzetes feldolgozás lényegében a *Korunk* kolozsvári folyóirat vitáit mutatja be a két szellemi áramlat viszonyáról. Ennek egyik máig releváns vonatkozása, hogy a Trianon utáni világban hogyan vált a *Korunk* az egyetemese magyar progresszív kultúra fórumává. Mégpedig igen kozmopolita fórumává. Itt szerepel a magyar progressziónak a pszichoanalízis-, a család- és a nőkérdésről megszólaló képviselői mellett sok külföldi szerző is, még akár a pszichoanalitikus kezdeteit csak a 70-es évekbeli életrajzában feltáró szovjet-orosz neuropszichológus, Alekszandr Lurija is. Érdekes a magyar értelmező, ekkor Jeszenszky Erik álnéven publikáló Molnár Erik felfogásának és hírnevének sorsa is. Molnár Erik, a későbbi kommunista igazságügyi vezető és kultúrpolitikus már a 30-as években igencsak pszichológiaellenes, és az emberi jelenségek társadalmi determináltságát hirdeti. Következetes maradt. Számunkra az 1960-as években

az ELTE világában egyetemi anyagként szereplő *Dialektikus materializmus és társadalomtudomány* (Bp., 1962) című könyvében egy nemzedékkel később is a tapasztalati társadalomtudományok ideológiai alávetésének keretében kérdőjelezte meg a modern pszichológiát. Ez ugyanakkor nem volt kifizetődő saját képének fennmaradásában. Kapás könyvének budapesti bemutatóján, az Írók Boltjában derült ki, hogy mára már senki nem is tudja, ki is volt Molnár Erik mint egykori ideológiai forrás.

Érdekes eszmetörténeti adalék az is, hogy ki mindenki nem szerepelt a *Korunk* vitáiban. A hazai pszichoanalízis klasszikus nemzedéke (Ferenczi Sándor) s új generációja (Hermann Imre, Bálint Mihály) nincsenek itt. Külön elemzések tárgya lehetne, mi is ennek az oka. Félelem vagy idegenkedés a politizált kérdésektől és a társadalmi utópizmustól, például a Fromm vagy Reich tematizálta fasizmustól vagy a feminista mozgalomtól? Ugyanakkor maguk a 30-as évek nagy kérdései (honnan ered az egyén életében az agresszivitás, felszabadító-e a szabad szexualitás) máig izgalmasak, s új elemzésekkel érdemes összevetni őket.

A másik időutazást a könyvben szereplő interjúk adják a 80-as évek korában Erős Ferencsel, Ancsel Évával és Vikár Györggyel. Ezek mára maguk is történelmi forrássá váltak. Sokat elmondanak arról, hogy még a

(mint utólag kiderült) bomló szocializmus világában is mennyire érzékeny téma maga a pszichoanalízis. Ebben az az elemzésre méltó, hogy milyen nehéz is volt a pszichoanalízis „rehabilitációja” a magyar közegben.

A harmadik időutazás a szerzővel kapcsolatos. Az 1980-as években írta az akkor fiatal filozófus és pszichológus Kapás István mint doktori értekezést. Kapás azóta kiváló neurológus lett a Szent János Kórházban. Izgalmas időutazási kérdés, hogy miért is

hagyta ott a pszichoanalízis tematikáját éppen akkor, amikor az elfogadottá vált. Könyve természetesen – éppen emiatt – magán hordozza a nemzedéknyi idő kihagyását. Ugyanakkor fontos forrás, mind a szakmabeliek, mind a tágabb értelmiségi közönség számára, amelyből fény derül arra is, hogy miként láttuk a fél századdal korábbi pszichoanalízis és társadalom körüli vitákat – fél évszázaddal ezelőtt.

Pléh Csaba

GÉP TESTBEN ÉP LÉLEK

Csepeli György: *Ember 2.0 – A mesterséges intelligencia gazdasági és társadalmi hatásai*

■ Szerencsés helyzetben vagyok recenzensként. Olyan témáról írhatok, melynek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Olyan stílusban írhatok, mely teret ad az asszociációknak és a hipertextszerű, belinkelt személyes történeteknek. Olyan szerző munkáját szemlézhetem, aki már a kezdetektől felfigyelt az információs társadalom jelenségeire, és jelenleg a téma kiemelt szakértőjének számít. Nem mellesleg pedig saját felfedezéseimet az online kommunikáció és média területén is gyakran Csepeli György stabil elméleti talajáról indíthattam. Már a recenzióm elején elárulhatom, olyan kötetről van szó, mely alaplóm azok számára, akik – legyenek akár szakemberek vagy érdeklődők – a mai információs társadalom működését és a lehetséges jövőt kívánják megismerni.

A szerző, Csepeli György az Eötvös Loránd Tudományegyetem emeritus professzora, aki a hazai szociálpszichológia egyetemi oktatását ala-

pozta meg, és sajátágosan volt képes már az 1990-es évek elejétől az információs társadalom szerkezetét, változásait egyszerre a technológia, a társadalom és a bölcsészettudomány szemüvegén keresztül szemlélni. Számos kiadásban megjelent, folyamatosan bővülő tankönyveiből nemzedékek tanultak és tanulnak, és ami talán még fontosabb, tanítanak.

A világháló óta, tehát az 1990-es évektől néhány olyan, magyarul is olvasható munka – kötelező olvasmány – jelent meg, mely a világunkat megérteni kívánó olvasónak a tudást intellektuális öröme közepette képes átadni. Engem legalábbis boldoggá tesznek a felfedezések, melyeket a szerzők könyveikben megosztanak, és olvasásukkor együtt örülök velük. Ezt hívják a szakmai blogok „aha-élménynek”. Manuell Castells *Az információs kora. Gazdaság, társadalom és kultúra* című trilógiája, Z. Karvalics László: *Fogpiszkáló a hálózaton*, Tim O'Reilly: *WTF*, Ropolyi László: *Az*